

Özgün Makale

Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nun Oluşumu ve Arter Müzesine Dönüşümü^{1*}

The Formation of the Vehbi Koç Foundation Contemporary Art Collection and Transformation into Arter Museum

Hatice ÖZDOĞAN TÜRKYILMAZ**

Öz

Bu makalede, Türkiye kültür sanat ortamının önemli kurumlarından Vehbi Koç Vakfı'nın İstanbul'da bir çağdaş sanat müzesi kurma projesi doğrultusunda oluşturmaya başladığı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nun başlangıcı, genel yapısı ve Arter müzesine dönüşümü ele alınacaktır. Çalışmamız kapsamında kaynak ve verilere ulaşma sürecinde, başlıca iki yöntem izlenmiştir: Öncelikle, çeşitli ulusal ve uluslararası arşivler ile veri tabanlarında kapsamlı bir araştırma ve literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra araştırmamız doğrultusunda başta Vehbi Koç Vakfı yetkilileri olmak üzere konumuzla ilgili projelerde, sergilerde çalışmış ya da herhangi bir şekilde o süreçleri gözlemleme, deneyimleme imkânı olan sanatçılar, küratörler, müze yöneticileri ve diğer uzmanlarla iletişime geçilerek görüşme ve/veya yazışmalar gerçekleştirilmiştir. Kütüphane ve arşivlerden ulaştığımız her türlü yazılı-basılı-görsel-işitsel doküman ile gerçekleştirmiş olduğumuz kişisel görüşme/yazışma ve söyleşilerden elde ettiğimiz yeni bilgi ve veriler makalede değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vehbi Koç Vakfı, Çağdaş Sanat, Koleksiyonculuk, Küratör/lük, Arter Müzesi.

Abstract

The article discusses the commencement, general structure and transformation of the Contemporary Art Collection into the Arter museum, which the Vehbi Koç Foundation as one of the

¹ Makalenin başvuru tarihi: 31.03.2022. Makalenin kabul tarihi: 09.05.2022.

* Bu makale, yazarın Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda 2019 yılında, Doç. Dr. Zeynep Yasa-Yaman danışmanlığında tamamladığı *Küreselleşen Türkiye'nin Kültür ve Sanat Ortamında Bir Aktör: René Block* başlıklı doktora tezindeki ilgili bölümün yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir. Bu çalışmanın araştırma sürecinde, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından verilen 2211/A Yurt İçi Doktora Burs Programı'ndan destek alınmış ayrıca 2214/A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Bursu kapsamında Freie Universität Berlin'de misafir araştırmacı olarak araştırma-incelemelemler gerçekleştirilmiştir.

** Dr., Sanat Tarihi Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ozdoganhat@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9357-7383.

important institutions of the Turkish culture and arts scene started to create in line with the project of establishing a contemporary art museum in Istanbul.

Within the scope of our study, two main methods were followed in the process of accessing resources and data: First of all, a comprehensive research and literature review was carried out in various national and international archives and databases. Then, in line with our research, interviews and/or correspondence were carried out especially with the officials of the Vehbi Koç Foundation, and with the artists, curators, museum directors, and other experts who had worked on projects and exhibitions related to our subject or who had the opportunity to observe and experience those processes in any way. All kinds of written-printed-audio-visual documents obtained from the libraries and archives along with new information and data obtained from the personal interviews and correspondences were tried to be evaluated in the article.

Keywords: Vehbi Koç Foundation, Contemporary Art, Collecting, Curator/ship, Arter Museum.

Giriş

2000'li yıllardan itibaren neo-liberal ekonomik gelişmelerin etkisiyle Amerika ve gelişmiş Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm dünyada sanata olan ilgi giderek artmıştır. Böylece kapitalin, kültür endüstrisi üzerindeki etkileri farklı biçimlerde ortaya çıkan sanat sponsorlukları ile görünürlük kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin önde gelen burjuva ailelerinin ve özel sermaye gruplarının (Eczacıbaşı, Sabancı, Kıraç, Koç vd.) özellikle çağdaş/güncel sanata artan ilgisi ve desteği söz konusudur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği sürecinde yaşanan yeni gelişmeler ve 2004'te yayımlanan Teşvik Kanunu'nun etkisiyle özel sektörün kurumsallaşma, koleksiyonlarını kamuya paylaşma ve müzeleşme çalışmaları hız kazanmıştır.² Türkiye'nin önde gelen şirketleri ve özel sektöre ait vakıfların desteği ile 2000'li yıllarda arka arkaya önemli modern/çağdaş/güncel sanat müzeleri açılmıştır. Proje4L İstanbul Güncel Sanat Müzesi (2001) ve Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi (2001) kurumsallaşma yolunda önemli ilk adımlar olmuş; Sakıp Sabancı Müzesi (2002), İstanbul Modern Sanat Müzesi/İstanbul Modern (2004), Pera Müzesi (2005), santralistanbul (2007), ARTER - sanat için alan (2010), SALT Beyoğlu ve SALT Galata'nın (2011) açılmasıyla sanatta kurumsallaşma/müzeleşme süreci hızlanmıştır (Özdoğan Türkyılmaz, 2019, s. 382-383).

Koç Topluluğu da 2000'lerin ortalarından itibaren Ömer Koç'un öncülüğünde, 2005 yılında VKV Kültür-Sanat Danışmanlığı görevine getirilen Melih Fereli'nin yönlendirmesiyle çağdaş sanat alanındaki yatırımlarına ağırlık vermeye başlar. Koç Topluluğu, gerek Koç Holding'in on edisyon için (2007-2026) Uluslararası İstanbul Bienali'nin ana sponsoru olması gerekse Vehbi Koç Vakfı üzerinden çeşitli projelere sağladığı desteklerle bu alanda öncü bir misyon edinir. Oluşturulan uzun soluklu stratejik plan çerçevesinde, VKV'ye ait bir çağdaş sanat müzesi kurulması ve bu doğrultuda kapsamlı bir çağdaş sanat koleksiyonu oluşturulmaya başlanması, daha çok sanatçıların yeni üretimleriyle oluşturulan sergi etkinlikleri ile bunlara eşlik eden yayın projelerinin desteklenmesi, uluslararası iş birlikleri aracılığıyla Türkiye çağdaş sanatının yurt dışındaki tanınırlığına katkıda bulunulması gibi çeşitli evreler belirlenir.

Bu makalede, Vehbi Koç Vakfı'nın kültür-sanat alanındaki faaliyetlerinin genel yapısı ve çağdaş/güncel sanat alanına yönelmesinin başlangıcı irdelenerek İstanbul'da bir çağdaş sanat müzesi kurma projesi doğrultusunda oluşturmaya başlanan koleksiyonun içeriği, genel özellikleri ve Arter müzesine dönüşümü ele alınacaktır.

² Türkiye'deki çağdaş sanat koleksiyonculuğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Sülün, 2019).

Koç Topluluğu'nun Kültür-Sanat Alanındaki Faaliyetlerine Genel Bakış

Koç Topluluğu cirosu, ihracatı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndan aldığı pay ve yarattığı istihdamla Türkiye'nin en büyük şirketler topluluğudur. Dünyanın ilk üç yüz şirketi arasında yer alan Koç Topluluğu, bünyesindeki pek çok markayla enerji, otomotiv, dayanıklı tüketim, finans vd. olmak üzere farklı sektörlerde faaliyet göstermektedir (Koç, t.y.-a; t.y.-c). Topluluk çatısı altında yer alan ve 1969 yılında kurulan Vehbi Koç Vakfı (VKV) eğitim, sağlık ve kültür-sanat alanlarında faaliyet gösteren Türkiye'nin ilk özel vakfıdır. Vehbi Koç Vakfı'nın kültürel çalışmalarının başlangıcı, 1980'de Türkiye'nin ilk özel müzesi olarak kurulan, Türk ve İslam sanatları yapıtlarının yanı sıra Anadolu uygarlıklarını temel alan bir arkeoloji koleksiyonuna da sahip olan Sadberk Hanım Müzesi ile olmuştur. Vehbi Koç Vakfı kültür alanındaki çalışmalarını, 1994'te Vehbi Koç ve Ankara Araştırma Merkezi (VEKAM),³ 1996'da Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED),⁴ 2000'de Antalya'nın eski şehir bölgesinde Suna-İnan Kırac Kaleiçi Müzesi ve 2005'te Koç Üniversitesi bünyesinde Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin (ANAMED) kurulmasıyla sürdürmüştür⁵. (ARTER, t.y.-b; Yıldırım, 2014, s. 15-18).

VKV'nin öne çıkan diğer girişimleri arasında, 2002'den beri her yıl dönüşümlü olarak eğitim, sağlık ve kültür alanlarında, Türkiye'nin gelişimine önemli katkıda bulunmuş kişi ya da kurumlara verilen "Vehbi Koç Ödülü" ile Bizans araştırmalarına desteğiyle tanınan Sevgi Gönül (1938-2003) anısına, 2007 yılından beri üç yılda bir düzenlenmekte olan "Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu" yer almaktadır. VKV yurt dışından farklı kurum ve kuruluşlarla da çeşitli iş birlikleri gerçekleştirmekte,⁶ uluslararası büyük ölçekli sergilerin sponsorluğunu üstlenmektedir.⁷ Vakfın uluslararası alandaki faaliyetleri çerçevesinde, New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde [Metropolitan Museum of Art] Osmanlı Sanatı için açılan iki yeni galerinin sponsorluğunu üstlenmesi dikkat çekmektedir⁸ (ARTER, t.y.-b; Yıldırım, 2014, s. 15-18).

³ Merkez 2014 yılında Koç Üniversitesi'ne bağlanarak Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) adını almıştır.

⁴ Merkez 2014 yılında Koç Üniversitesi'ne bağlanarak Koç Üniversitesi Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) adını almıştır.

⁵ VKV bünyesinde yer alan tüm kurumlar, kuruluş tarihlerine göre sırasıyla şu şekildedir: Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul, 1980), Koç Lisesi (İstanbul, 1988), Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi/SANERC (İstanbul, 1992), Koç Üniversitesi (İstanbul, 1993), Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi/VEKAM (Ankara, 1994), VKV Amerikan Hastanesi (İstanbul, 1995), Koç Üniversitesi Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi/AKMED (Antalya, 1996), MedAmerikan Tıp Merkezi (İstanbul, 1997), Koç Özel İlk ve Ortaokulu (İstanbul, 1998), Koç ilköğretim okulları (1998-2008), Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu (İstanbul, 1999; 2016'dan itibaren Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi), Suna-İnan Kırac Kaleiçi Müzesi (Antalya, 2000), Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi/ANAMED (İstanbul, 2005), Ankara Bağ Evi (restorasyon sonrası ziyarete açılış, 2007), TANAS (Berlin, 2008-2013), ARTER - sanat için alan (İstanbul, 2010-), Vehbi Koç Vakfı Ford Otosan Gölcük Kültür ve Sosyal Yaşam Merkezi (2010), Koç Üniversitesi Hastanesi (İstanbul, 2014) (ARTER, t.y.-b; Yıldırım, 2014, s. 18; Akman ve Tüzün, Aralık 2018).

⁶ VKV tarafından gerçekleştirilen uluslararası iş birlikleri arasında, Avusturya'nın Viyana kentindeki Thyssen-Bornemisza Art Contemporary (TBA21) iş birliğiyle organize edilen "Tactics of Invisibility" (Görünmezlik Taktikleri) başlıklı Viyana, Berlin ve İstanbul'da gösterilen sergi ve TBA21'in 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti etkinlikleri kapsamında 22 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul'da hayata geçirdiği "The Morning Line" projesine sağladığı destek yer almaktadır (ARTER, t.y.-b; Yıldırım, 2014, s. 16).

⁷ VKV tarafından sponsorluğu üstlenilen uluslararası sergiler arasında, "Style and Status: Imperial Costumes from Ottoman Turkey" (Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesinden Saray Giysileri), Arthur M. Sackler Gallery, (Kasım 2005-Ocak 2006), "Celebrating Rumi: An Evening of Mevlana Celaleddin Rumi's Poetry and Sufi Music" (Rumi Kutlamaları: Mevlana Celaleddin Rumi'nin Şiiri ve Sufi Müziği Gecesi), Library of Congress ve Freer Gallery of Art (2007 UNESCO Uluslararası Mevlana Yılı vesilesiyle), "Beyond Babylon: Art, Trade and Diplomacy in the Second Millennium B.C." (Babil'in Ötesinde: MÖ İkinci Binyılda Sanat, Ticaret ve Diplomasi - 2008) yer almaktadır (ARTER, t.y.-b).

⁸ Metropolitan Sanat Müzesi, bu iki yeni galeriye "Koç Ailesi Galerileri" adını vermiştir. Müzenin Arap ülkeleri, Türkiye, İran, Orta Asya ve geç dönem Güney Asya sanatına yönelik galerilerinin parçası olan bu iki galeride; 14. yüzyılın başından 20. yüzyılın başına dek Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde üretilmiş sanat yapıtları sergilenmektedir (ARTER, t.y.-b). Metropolitan Sanat Müzesi ve Vehbi Koç Vakfı arasında imzalanan anlaşma gereği, iki galeri için toplam 10 milyon dolar destek sağlanmıştır. Galeriler, 2011 yılındaki açılışının ardından 75 yıl boyunca "Koç Ailesi Galerileri" adını taşıyacaktır (Andaç, 7 Kasım 2009; Anonim, 7 Kasım 2009a; Anonim, 7 Kasım 2009b; Bozkurt, 7 Kasım 2009; Ertem, 7 Kasım 2009; Anonim, 26 Ekim 2011a; Anonim, 26 Ekim 2011b; İnan, 26 Ekim 2011; Kadak, 26 Ekim 2011; Levent, 26 Ekim 2011; Oral, 26 Ekim 2011; Satmış, 26 Ekim 2011; Tanış, 11 Eylül 2011; Akgün, 12 Kasım 2011).

Vehbi Koç Vakfı'nın Çağdaş Sanat Alanındaki Faaliyetlerinin Başlangıcı

VKV'nin çağdaş sanat alanındaki faaliyetleri 2005 yılı sonbaharında Melih Fereli'nin VKV Kültür-Sanat Danışmanı olarak atanmasıyla başlamıştır. Fereli, 1993-2001 yılları arasında İstanbul Kültür Sanat Vakfı Genel Müdürü olarak çalıştığı dönemde edindiği deneyimlerle Vehbi Koç Vakfı'nı, "Türkiye'nin büyük ihtiyaç duyduğu çağdaş sanat alanında da etkin bir rol almaya" yönlendirmiştir (Yıldırım, 2014, s. 15).

Fereli, VKV'nin çağdaş sanat alanına ağırlık vermesinde, 2006 yılını bir "milat" olarak değerlendirmektedir. Çünkü bu tarihte, vakfın yöneticilerinin çağdaş sanata zaten var olan ilgileri, daha kapsamlı ve yapılandırılmış bir düşünce planına dönüşmüştür. Bu tarihten önce, sanata olan merakıyla tanınan Ömer Koç⁹ ve VKV Genel Müdürü Erdal Yıldırım, Melih Fereli'den Vehbi Koç Vakfı çatısı altındaki kültür sanat faaliyetlerine eleştirel bir bakış getirmesini ve bir tür "sanatsal denetim raporu" hazırlamasını istemiştir. VKV için yeni bir stratejik plan hazırlamak amacıyla Fereli'den hazırlayacağı rapor çerçevesinde, vakfın hangi kulvarlardaki faaliyetlerinin sürdürülmesinde, hangilerinin durdurulmasında yarar olduğu, yeni fırsatlar ve bu fırsatlara yönelik önceliklerin neler olduğunu belirlemesi talep edilmiştir (Haydaroglu, 2014, s. 22; Pektaş, 2017, s. 124-125¹⁰).

Fereli, 2014 yılında Mine Haydaroglu ile gerçekleştirdiği söyleşide, o dönemde kendisine verilen bu görev doğrultusunda hazırladığı taslakta, iki önermede bulunduğunu belirtmiştir:

Türk sinemasının geliştirilmesine yönelik bir altyapı eksikliği görüyordum. İngiltere'de, Danimarka'da, Almanya'da, Fransa'da çok daha eskiden kurulmuş olan birtakım sinema veya film enstitülerinin benzerinin Türkiye'de kurulması gerekliliğine inanıyordum. ... Bunun yanı sıra, Türkiye'de, özellikle İstanbul penceresinden baktığımızda, kültürel hayatımızdaki önemli eksikliklerden birinin çağdaş sanatla ilişki düzeyimizin gösterdiği sağlıksızlık olduğunu belirttim. ...Raporumda özellikle Türkiye'de çağdaş sanatı iyi örnekleriyle öğrenebileceğimiz, izleyebileceğimiz, Türkiye'deki çağdaş sanatın Türkiye dışındaki çağdaş sanatla nasıl ilişki içerisinde olabildiğini, gelişebildiğini gözlemleyebileceğimiz bir deneyimleme imkânının eksikliğine işaret etmiştim. (Haydaroglu, 2014, s. 23)

Fereli'nin ortaya koyduğu rapor incelenmiş ve başlangıç olarak çağdaş sanat kulvarı seçilmiştir. Ömer Koç'un çağdaş sanat alanına olan ilgisi özellikle bu alana öncelik verilmesinde etkili olmuştur. İlerleyen süreçte, Yıldırım ve Fereli tarafından bir stratejik plan oluşturma çalışmalarına başlanmıştır. Fereli, İKSV'nin başındayken sanatsal bakışını, sanatsal tecrübelerini izleyicilerle paylaşabileceği yeni ürünlere dönüştürme lüksü olduğunu, VKV'de de bunun böyle devam etti-

⁹ Ömer Mehmet Koç (d. 1962-) Rahmi M. Koç ile Çiğdem Koç'un (daha sonra Simavi) ortanca oğlu ve Vehbi Koç ile Sadberk Koç'un ikinci torunudur. Liseyi Robert Kolej'de okurken ikinci yılında İngiltere'ye gitmiş, iki yıl boyunca Millfield School'a devam etmiştir. Yükseköğrenimi için gittiği ABD'de önce Georgetown Üniversitesi'ne, ardından Columbia Üniversitesi'ne bağlı Columbia College'a girerek Eski Yunan dili ve kültürü alanında lisans eğitimi görmüş, ardından Columbia Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden yüksek lisans derecesi almıştır. Koç Topluluğu'na ait şirketler ve kurumlarda farklı pozisyonlarda çalışmıştır. Diğer görevlerinin yanı sıra 2016 yılında ağabeyi Mustafa V. Koç'un vefatıyla boşalan Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda önemli bir plastik sanatlar ve eski kitap koleksiyoncusu olan Ömer M. Koç, dünyadaki en değerli özel kütüphanelerden birine sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, Türkiye ve Ortadoğu konulu seyahatname, hatıra, atlas, gravür ve fotoğraflardan oluşan koleksiyonu, alanındaki en kapsamlı koleksiyonlardan biridir. Koç'un kütüphanesinde, 19. ve 20. yüzyıl Fransız, İngiliz edebiyatı ile Modern Türk edebiyatının önemli yazarlarının imzalı, ithafı kitapları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kapsamlı bir İznik çini koleksiyonu ile oryantalist resim, otoportre ve çağdaş sanatın son örneklerini içeren eserlerin olduğu kişisel koleksiyonları da vardır (Haydaroglu, 2007; Milner, 8 Mart 2013; Kudatgöbilik, 2017, s. 178-180; Akman ve Tüzün, 2018). Yaşamını Londra ve İstanbul'da sürdüren Ömer Koç, çok fazla göz önünde olmayı tercih etmemekte, görüşme ve röportaj taleplerini çok nadiren kabul etmektedir. *Sanat Dünyamız* dergisinin "İçerdeki Dünyalar Koleksiyon" başlıklı sayısı için, derginin editörü Mine Haydaroglu tarafından 2007 yılında Ömer Koç ile yapılan özellikle Koç'un Kitap Koleksiyonu'nun içeriği hakkında önemli bilgiler sunan bir röportaj için bkz. Haydaroglu, 2007, s. 144-165. *Financial Times* editörü Catherine Milner tarafından Ömer Koç'un İstanbul'da ve Londra'da bulunan evlerinde gerçekleştirilmiş görüşmelerden sonra, 2013 yılında kaleme alınan Koç'un koleksiyonlarına dair önemli gözlemler ve veriler içeren yazı için bkz. (Milner, 8 Mart 2013).

¹⁰ Nazlı Pektaş'ın Melih Fereli ile gerçekleştirdiği bu kapsamlı söyleşi, ilk olarak *Sanat Dünyamız* dergisinin Bellek/Emek dizisi çerçevesinde, derginin Ocak-Şubat 2017 tarihli, 156. sayısında (ss. 4-27) yayımlanmıştır.

ğini; stratejik planın hazırlanması sürecinde, kendisine büyük bir özgürlük ve vizyonunu ifade etme fırsatı tanındığını, o vizyonun benimsenmesi sonucunda da ardışık bazı projelerin nasıl kotarılacağına dair bir süreç başladığını ifade etmektedir. Yaklaşık 6-7 yılı kapsayan ve çeşitli evrelerden oluşan bu stratejik planın ana hedefi “Vehbi Koç Vakfı ile çağdaş sanatı buluşturmak” olmuştur. Ortaya koyulan bu uzun soluklu stratejik plan, VKV’ye ait bir çağdaş sanat müzesi kurulması ve bu doğrultuda kapsamlı bir çağdaş sanat koleksiyonu oluşturulmaya başlanması, daha çok sanatçıların yeni üretimleriyle oluşturulan sergi etkinlikleri ile bunlara eşlik eden yayın projelerinin desteklenmesi, uluslararası iş birlikleri aracılığıyla Türkiye çağdaş sanatının yurt dışında tanınırlığına katkıda bulunulması gibi çeşitli evrelerden oluşmaktadır (Haydaroglu, 2014, s. 23-40).

Vehbi Koç Vakfı’nın Çağdaş Sanat Alanındaki Faaliyetlerinin Görünür Hâle Gelmesi

2007 yılından itibaren çağdaş sanat alanındaki faaliyetlerini yoğunlaştırmaya başlayan Koç Topluluğu, gerek Koç Holding’in beş edisyon için (2007-2016) Uluslararası İstanbul Bienali’nin ana sponsoru olması, gerekse Vehbi Koç Vakfı üzerinden çeşitli projelere sağladığı desteklerle bu alanda “önemli bir öncülük görevi üstlenmeyi” misyon edindiğini açıkça ortaya koymuştur¹¹ (Koç, 2010, s. 6).

VKV Kültür-Sanat Danışmanı Melih Fereli, İstanbul Bienali’ne sponsor olmalarını çok önemli bulduğunu, çünkü bunun bir kararlılık göstergesi, “Biz VKV olarak çağdaş sanatta önemli bir oyuncu olmanın işaretlerini veriyoruz” mesajı olduğunu ifade etmiştir (Haydaroglu, 2014, s. 36). VKV Genel Müdürü Erdal Yıldırım ise, stratejik planları çerçevesinde attıkları ilk adımın İstanbul Bienali’nin sponsorluğunu üstlenmek olduğunu belirterek “İKSV ile bu iş birliğimiz, Vakfımızın çağdaş sanat alanında etkin bir biçimde rol alma yönündeki kararlılığının önemli bir işareti olmanın ötesinde, bizler için gurur kaynağı oldu.” demiştir¹² (Yıldırım, 2014, s. 16).

Koç Holding’in beş edisyonluk İstanbul Bienali ana sponsorluğu daha sonraki beş edisyon için yenilenecek toplamda yirmi yıla (2007-2026) uzatılmıştır. Ayrıca Vehbi Koç Vakfı’nın da aralarında bulunduğu 21 destekçinin katkıları ve İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın girişimiyle Türkiye, dünyanın en önemli güncel sanat ve mimarlık etkinlikleri arasında sayılan Venedik Bienali’nde uzun süreli bir mekâna sahip olmuştur. VKV’nin Venedik Bienali Türkiye Pavyonu sponsorluğu 2014-2034 yılları arasını kapsamaktadır (Vehbi Koç Vakfı VKV, 2013b).

VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu’nun Oluşum Süreci

Vehbi Koç Vakfı, Ömer Koç önderliğinde bir çağdaş sanat müzesi kurma projesi doğrultusunda, 2007 yılında bir Çağdaş Sanat Koleksiyonu oluşturmaya başlamıştır. Bu koleksiyonun kurulacağı ve sergileneyeceği kurumsal çatı, İstanbul’da açılması planlanan *VKV Çağdaş Sanatlar Müzesi*’dir (Koç, 2010, s. 6).

¹¹ Koç ailesi tarafından her yıl sanata 10 milyon avro civarında bir bağış yapılmaktadır (Milner, 8 Mart 2013; Kimsesizcan, 29 Mart 2013). VKV Genel Müdürü Erdal Yıldırım’ın yaptığı açıklamaya göre, 2010 yılında vakfın bütün kültür sanat bütçesi 20 milyon TL civarındadır. Sanat eseri alımı söz konusu olduğu için çağdaş sanat için ayrılan net bütçeyi açıklamayı tercih etmediklerini belirten Yıldırım, bu bütçenin bir bölümünün eser alımı bir bölümünün de işletme masrafları için kullanılacağı bilgisini vermiştir (Bay, 2010, s. 55).

¹² VKV’nin üst düzey yöneticilerinden İstanbul Bienali ana sponsorluğu hakkında bu tür açıklamalar gelmesi açıkçası biraz kafa karışıklığı yaratmaktadır. Çünkü bu sponsorluk görevini üstlenen kurum VKV değil Koç Topluluğu bünyesinde yer alan bir diğer kurum olan Koç Holding’tir. Koç Holding’in İstanbul Bienali sponsorluğu çerçevesindeki hedefleri ve projeleri için bkz. (Koç, t.y.-b)

VKV Kültür-Sanat Danışmanı Melih Fereli, vakfın öncelikli arzusunu 60'lardan itibaren Türkiye sanatında önemli, tabu yıkmış öncü sanatçılardan başlayarak günümüze kadar gelmek ve bu sanatçıların mümkün merteye temel eserleri denebilecek yapıtlarını da bünyesinde barındıran bir koleksiyon oluşturmak şeklinde ortaya koymuştur. Devamında kendilerini bununla sınırlamayıp dünya çağdaş sanatının da en iyi örneklerini gösterme şeklinde bir hedef belirlenmiş ve koleksiyonu Türkiye'nin dışından eserlerle genişletme kararı alınmıştır. Fereli, bunun stratejisini oluşturma sürecinde Alman galerici, sanat yayıncısı, sanat koleksiyoncusu, sergi yapımcısı ve küratör René Block'un¹³ danışmanlığına başvurma kararı aldıklarını ifade etmektedir. Bu karar doğrultusunda Vehbi Koç Vakfı, 2007 yılından beri koleksiyonun genişletilmesi ve biçimlendirilmesinde René Block ile iş birliği yapmaktadır (Bay, 2010, s. 54; Fereli, 2015, s. 110¹⁴).

Koç Topluluğu ile René Block'un ilişkileri 2006 baharında, Almanya'nın Kassel kentinde Ömer Koç, Erdal Yıldırım ve Melih Fereli ile Vehbi Koç Vakfı'nın Türkiye sanatının gelişimine nasıl katkılar sağlayabileceği, sanat ortamını ciddi şekilde nasıl destekleyebileceğinin konuşulduğu bir toplantıyla başlamıştır. Block bu toplantı sonucunda ortaya çıkan kararları şu şekilde ortaya koymaktadır:

Üç esas nokta üzerinde anlaştık: İlk sırada Türkçe çağdaş sanat kitaplarının ve kataloglarının yayımlanması vardı, ki bu tarz yayınlar Türkiye'de çağdaş sanat enstitülerinin olmayışı sebebiyle yurt dışında üretiliyordu. Bu bağlamda Yapı Kredi Yayınları (YKY) monografi dizisi oluştu. Ardından ileride bir çağdaş sanat müzesi kurma hedefiyle bir çağdaş Türkiye ve uluslararası sanat koleksiyonu oluşturmaya karar verildi. 2006 yılından bu yana sistematik bir biçimde çalışılarak benzeri olmayan, uluslararası öneme sahip bir koleksiyon oluşturuldu. Üçüncü olarak da Türkiyeli sanatçıların yurtdışındaki projelerine destek vermeye başlandı. Böylelikle birkaç ay sonra Belgrad'da gerçekleşen October Salon sergisinde çeşitli projeler hayata geçirilebildi. 2007 yazında Heidestraße'deki mekânı görünce, orada çağdaş Türkiye sanatı için bir platform kurma fikrimi Vehbi Koç Vakfı'na sundum ve son derece olumlu bir tepkiyle karşılaştım. Bu fikrin hayata geçirilmesi büyük bir cömertlikle ve herhangi bir bürokratik engel olmaksızın gerçekleşti. (Glaser, 2014, s. 152)¹⁵

Bu toplantıda alınan kararlar doğrultusunda, VKV, René Block danışmanlığında, 2007 yılından itibaren özellikle Türkiye'ye ve yakın coğrafyaya odaklanan, günümüz sanatının belleğini gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan bir çağdaş sanat koleksiyonu oluşturmaya başlamıştır (Bay, 2010, s. 54).

İlk etapta koleksiyona eser satın alma sürecinde Ömer Koç, Erdal Yıldırım, René Block ve Melih Fereli'den oluşan bir küratöryel komisyon görev yapmıştır. Bahattin Öztuncay¹⁶ ise, özellikle

¹³ René Block'un hayatı, küresel sanat ortamındaki yeri, Türkiye sanat ortamıyla ilişkileri, gerçekleştirdiği sergiler, projeler ve diğer etkinlikler hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. (Özdoğan Türkyılmaz, 2019).

¹⁴ VKV Kültür-Sanat Danışmanı Melih Fereli, kendisinin kaleme aldığı bu yazıda ve verdiği çeşitli röportajlarda, VKV olarak René Block ile iş birliği yaptıklarını, koleksiyon oluşturma sürecinde en başından beri Block ile birlikte çalıştıklarını ifade etmesine rağmen VKV'na ait kurumsal internet sitesinde veya Koç Topluluğu'na ait VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu hakkında bilgi veren başka kaynaklarda René Block'un ismi "danışman" olarak yer almamaktadır. Block tarafından VKV için yürütülen bu görevin adeta bir "görünmez danışmanlık" durumuna dönüştürülmesi dikkat çekicidir. Kendisiyle gerçekleştirdiğimiz kişisel görüşmede René Block'a bu durumdan bahsettiğimiz zaman biraz şaşırarak birlikte kendisi için bunun bir sorun teşkil etmediğini, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu oluşturma sürecinde yürüttüğü danışmanlığın resmi bir anlaşmaya dayanmadığını, VKV ile bir sözleşme veya benzeri bir belge imzalamadığını ifade etmiştir (R. Block ile kişisel görüşme, 28 Aralık 2018).

¹⁵ René Block, "Alte Hasen" [Tr. Tecrübeli kimse, usta] başlıklı söyleşi dizisi kapsamında KW Berlin'de, 24 Kasım 2009 tarihinde, Gabriele Knapstein ile gerçekleştirdiği söyleşide de burada verilen alıntıya çok benzer açıklamalarda bulunmuştur. Karşılaştırmak için Almanca gerçekleşen bu söyleşinin desifresi için bkz. (Knapstein, 2011, s. 34-35).

¹⁶ Arter Genel Koordinatörü, fotoğraf tarihi uzmanı, araştırmacı-yazar Bahattin Öztuncay, Ömer Koç'a 1998 yılından beri danışmanlık yapmaktadır. Aynı zamanda kendisi de bir koleksiyoncu olan Öztuncay posta tarihi, Birinci Dünya Savaşı Türk Alman ilişkileri, havacılık tarihi, askeri tarih odaklı fotoğraf, belge ve kitap toplamaktadır (Adlı, 2019).

Ömer Koç'un klasik koleksiyonlarına¹⁷ danışmanlık yapmaktadır¹⁸ (Bay, 2010, s. 55). Bu süreçte Block, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na eser dâhil ederken belirli bir miktara kadar kendisi karar verme yetkisine sahip olmuştur (R. Block ile kişisel görüşme, 28 Aralık 2018; E. Baykal ile kişisel görüşme, 19 Nisan 2019). Melih Fereli, Block'un bu yetkisi hakkında, "Block, koleksiyonun oluşturulmasında belli bir değer altındaki eserleri komisyona konuyu getirmeden, ben ve Erdal Bey ile yazışarak alabiliyordu. Ama belli bir değer üzerinde olan eserlerin alımına komisyon tarafından beraber karar verilmekteydi." açıklamasını yapmıştır (Bay, 2010, s. 55).

Koleksiyonun Başlangıcı ve İlk Alımlar

Vehbi Koç Vakfı'nın Çağdaş Sanat Koleksiyonu oluşturma süreci, 2007 yılında gerçekleşen 52. Venedik Bienali'nde, René Block tarafından yönetilen "Refah – Elveda" (Welfare – Farewell) başlıklı İskandinav Ülkeleri Pavyonu'ndan [Pavillon Nordische Länder] satın alınan işlerle başlamıştır. Koleksiyona ilk alınan eser, Maaria Wirkkala'nın bir yerleştirmesidir (Bay, 2010, s. 54).

VKV, koleksiyon oluşturma sürecinin başlangıcında, René Block Koleksiyonu'nun¹⁹ bir bölümünü satın almıştır. Araştırmamız sürecinde farklı zamanlarda gerçekleştirmiş olduğumuz görüşmeler sırasında, hem René Block'un kendisi hem de VKV yetkilileri bu alım-satım işleminin detaylarını paylaşmaktan kaçınmıştır. VKV yetkilileri koleksiyondaki sanatçıların/eserlerin tam listesi, eser alımı ya da diğer projelere ayrılan bütçe detayları vb. pek çok bilgiyi kamuoyuyla paylaşmaktan kaçınmıştır (İ. Baliç ile kişisel görüşme, 20 Ekim 2017; E. Baykal ile kişisel görüşme, 19 Nisan 2019). Benzer şekilde René Block da bu konuda net bir bilgi vermek istememiştir. Block kendisiyle gerçekleştirdiğimiz kişisel görüşmede, "Sizin koleksiyonunuz VKV Koleksiyonu'nun çekirdeğini mi oluşturuyor?" şeklindeki sorumuza kısaca şu cevabı vermiştir:

Çekirdeğini değil ama tarihsel kısmını, belki tarihsel pozisyonunu. Bunun yanı sıra benim koleksiyonumdan bir bölüm İstanbul'a alıp götürülmedi ama oluşturulmuş olan tarihsel süreç ondan devralındı. Koleksiyon tarihsel olarak 60'lı yıllardan başlıyor ama gerçek anlamda çağdaş sanat üzerine odaklanıyor, Türk ve uluslararası anlamda. (R. Block ile kişisel görüşme, 28 Kasım 2016)

Araştırmamız kapsamında gerçekleştirdiğimiz kişisel görüşmeler sırasında, birçok sanatçı ve küratör, Ömer Koç ya da VKV tarafından René Block Koleksiyonu'nun bir bölümünün satın

¹⁷ Ömer Koç, VKV Koleksiyonu'ndan bağımsız olarak kendi özel ilgileri doğrultusunda; eski kitaplar, İznik çinileri, fotoğraflar, gravürler gibi klasik eserlerden oluşan kişisel koleksiyonlara sahiptir. Ayrıca Ömer Koç, VKV Koleksiyonu'ndan önceki süreçten başlayarak otoportreler, heykeller gibi çağdaş sanat eserleri de biriktirmektedir (Haydaroğlu, 2007; Milner, 8 Mart 2013; Akman ve Tüzün, 2018). Ömer Koç Fotoğraf Koleksiyonu hakkında Bahattin Öztuncay tarafından kaleme alınmış ayrıntılı bir makale için bkz. (Öztuncay, 2007, s. 182-195). Ömer Koç Koleksiyonu'nda yer alan Oryantalist desen, sulu boya ve resimler hakkında yazılmış kapsamlı bir makale için bkz. (Ertuğ, 2007, s. 166-181).

VKV bünyesinde bulunan ANAMED Galerisi'nde ve Sadberk Hanım Müzesi'nde Ömer M. Koç Koleksiyonu'nda yer alan klasik eserlerden oluşturulan süreli sergiler yapılmaktadır. Her sergiye bir de yayın eşlik etmektedir. Ömer Koç'un kişisel koleksiyonunda yer alan çağdaş sanat eserleri, izleyiciye ilk kez 15. İstanbul Bienali ile eş zamanlı olarak Koç Topluluğu'na ait Üsküdar'daki Abdülmecid Efendi Köşkü'nde, Ömer M. Koç Koleksiyonu Yöneticisi Károly Aliotti ve Melih Fereli küratörlüğünde gerçekleşen "Kapı Çalana Açılır" başlıklı sergiyle sunulmuştur. Bu sergide Leonce Raphael Agbodjelou, Francesco Albano, Semiha Berksoy, Paul Carey, Taner Ceylan, Elmgreen & Dragset, Leyla Gediz, Alejandro Metallo Gibert, Gimhongsok, Carsten Höller, Ryota Kikuchi, Steven Klein, Burhan Kum, Harland Miller, Ron Mueck, Patricia Piccinini, Jon Rafman, Ekin Saçlıoğlu, Anıl Saldıran, Franz Xaver Seegen, Yaşam Şaşmaz, The Connor Brothers, Daphne Wright ve ismi bilinmeyen sanatçı olmak üzere 24 sanatçının 30 eseri yer almıştır (Aytulu, 28 Şubat 2016; Miraç, 28 Şubat 2016; Şüyyün, 2 Ekim 2017; Anonim, 21 Ekim 2017; Aköz, 4 Kasım 2017). Sergide, içine çıplak heykel yerleştirilen şöminenin mihrap sanılarak saldırıya uğraması, kamuoyunda büyük tartışma yaratmıştır. Bu saldırı, Kapı Çalana Açılır sergisini bir anda gündeme taşımış, serginin girişinde uzun kuyruklar oluşmuştur. Süresi uzatılan sergiyi toplamda 15.000'den fazla kişi gezmiştir (Aköz, 4 Kasım 2017; Poyraz, 2018).

¹⁸ René Block, esas olarak VKV için danışmanlık yaptığını; ama elbette süreç içerisinde Ömer Koç'a da birkaç eser takdim ettiğini ifade etmiştir (R. Block ile yazılı söyleşi, 20 Haziran 2019).

¹⁹ René Block Koleksiyonu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özdoğan Türkyılmaz, 2019, s. 275-298. Ayrıca Block Koleksiyonu'nun genel yapısı ve koleksiyonda yer alan Türkiyeli sanatçılar ve eserleri hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. (Özdoğan Türkyılmaz, 2021).

alındığını bildiklerini ifade etmiştir (B. Madra ile kişisel görüşme, 21 Şubat 2017; H. Altındere ile kişisel görüşme, 24 Ekim 2017; H. Tenger ile kişisel görüşme, 20 Nisan 2019).

Koleksiyonun oluşum sürecinde, bu konu hakkında herhangi bir açıklama yapılmaması ve bilgi verilmemesi kamuoyunda rahatsızlık yaratmıştır. Süreli yayın taramalarımız sırasında karşılaştığımız bir haber pek çok kişinin kafasını meşgul eden soruları gündeme taşımıştır:

Rene Block'un Türkiyeli güncel sanatçılardan oluşan sanat koleksiyonunu Ömer Koç'a nasıl sattığıydı... Lakin Ömer Koç ve çevresi, Block'tan bu koleksiyonu kaç paraya satın aldığına dair ser verip sır vermiyor... Rene Block, 4. İstanbul Bienali'nin küratörlüğünü yaptığı 1995 yılından itibaren kimsenin aklına gelmeyen bir şey yaptı. Güncel sanatçıların işlerini topladı. Gülsün Karamustafa, Bülent Şangar, Halil Altındere, Aydan Murtezaoğlu, Füsün Onur gibi sanatçıların işlerinden oluşan koleksiyonun Ömer Koç tarafından 4 milyon dolara alındığı söylentiler arasında... Bu haber akıllara küratör olan Rene Block'un, koleksiyonunu bir galerici gibi satmasıyla, bugüne kadar yaptığı sergilerin ilgili seçimiyle ilgili bir soru işareti sokuyor. 'Block birtakım yayınlar ve sergiler yaparak bir anlamda koleksiyonundaki sanatçıların pazarını mı oluşturmuş oldu?' diye art niyetli bir soru sormak mümkün... Block, bir grup yerli sanatçıya inandığı için mi, yoksa onlara kurumsal koşulları yaratarak mı kendi koleksiyonunu meşrulaştırdı? (Anonim, 24 Şubat 2008)

Koleksiyonun Genel Yapısı ve Genişleme Süreci

VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nda resim, heykel, fotoğraf, video ve film, yerleştirme, yeni medya, ses, ışık ve performans gibi çeşitli mecralarda üretilmiş eserler yer almaktadır (Vehbi Koç Vakfı VKV, 2013a). Çağdaş sanatın gelişim hikâyesini anlatmaya odaklanan bu koleksiyonla Türkiye ve geniş anlamda komşu coğrafyadaki sanat üretiminin, uluslararası bir diyalog içinde ele alınması amaçlanmaktadır (VKV, 2013a). VKV, koleksiyonun farklılığı ile referans oluşturması, özellikle kavramsal sanatla uğraşan Türkiye'den ve komşu coğrafyadaki ülkelerden sanatçıların işleriyle genişletilmesine önem vermektedir. Fereli koleksiyonla bir diyalog içerisinde olmasına özen göstererek, sanatsal armoniye dikkat ederek eserler aldıklarını; alımlarının daha çok genç ve yükselmekte olan sanatçılara odaklı olduğunu belirtmiştir (Bay, 2010, s. 55). Fereli'nin (2015) belirttiğine göre, koleksiyonda işleri bulunan sanatçıların %50'si Türkiye ve geniş bir komşu coğrafyadaki ülkelerden, %25'i Avrupa ve Batılı ülkelerden, %25'i ise dünyanın kalan bölgelerinden seçilmiştir (s. 110). VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu bu yönüyle 1960'lardan bu yana Türkiye'deki çağdaş sanat üretiminde kullanılan sanatsal dilin ve izlenen ana hatların dünyadaki sanat üretimiyle paralelliklerine dikkat çekmektedir (Yıldırım, 2014, s. 18).

Fereli 2014 yılında, Mine Haydaroğlu ile gerçekleştirdiği bir söyleşide koleksiyondaki üretimler üzerinden yaptığı açıklamaya göre, VKV Koleksiyonu içerdiği eserler bakımından yaklaşık %45 oranında Türkiye'deki çağdaş sanat üretimine odaklanmaktadır. Koleksiyonun %35'lik odağı Türkiye'ye komşu geniş bir coğrafyayı, Balkanlardan Doğu Akdeniz'e, Karadeniz Havzası'nı ve Kafkasları kapsayan bir biçimde Pakistan'a kadar olan Yakınoğu'yu içine almakta; geri kalan %25 de [geriye %20'lik bir oran kalmıştır]²⁰ dünyanın diğer bölgelerinden

²⁰ Fereli'nin 2014 tarihli bu röportajında verdiği oranlardaki %5'lik fazla oranın hangi gruba ait olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Ancak Yasemin Bay ile gerçekleştirdiği bir başka söyleşide verdiği oranlar ile karşılaştırma yapmak mümkündür. Fereli, 2010 yılında gerçekleşen bu söyleşide, VKV Koleksiyonu'nun %40'ı Türkiye odaklı üretimler; %35'i Türkiye'ye komşu coğrafya, Balkanlardan Doğu Akdeniz'e, Kuzey Afrika'nın bir bölümünden, Karadeniz'in tüm çeperine, Hazar Denizi'ne kadar uzanan ve İran'ı kapsayan geniş bir coğrafya içerisindeki üretimler; geri kalan %25'in ise, dünyanın diğer ülkelerini kapsadığı bilgisini vermiştir (Bay, 2010, s. 54). Ancak iki söyleşi arasında 4 yıllık bir zaman farkı olduğu göz önüne alınınca, koleksiyona yeni dâhil olan eserler nedeniyle yüzdelik oranlardaki bölgelere göre dağılımının değişmiş olma ihtimali yüksektir.

oluşmaktadır²¹ (Haydaroglu, 2014, s. 40). Fereli tarafından koleksiyondaki sanatçılar ve eserler hakkında verilen bu oranlar karşılaştırıldığı zaman, genellikle bir sanatçıdan tek bir iş almak yerine birden çok iş alındığı yorumunu yapmak mümkün gözükmektedir.

Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na 2009 yılına kadar, René Block ve Melih Fereli'nin seçimleriyle yapıt satın alınırken, bu tarihten sonra eser edinme komitesine Emre Baykal da dâhil olmuştur (Fereli, 2015, s. 110). René Block ile gerçekleştirilen kişisel görüşmede, projenin genişlemesi ve müze fikrinin yaklaşması sonucunda koleksiyon oluşturma ekibine Selen Ansen'in de dâhil edildiği ve komisyonun dört kişilik bir ekip hâlinde çalışmalarını sürdürdüğü, özellikle büyük eserler koleksiyona dâhil edileceği zaman, komisyon üyelerinin gerekli değerlendirmeler sonucunda, anlaşarak birlikte karar verdikleri öğrenilmiştir (R. Block ile kişisel görüşme, 28 Kasım 2016).

2007-2010 yılları arasında, Vehbi Koç Vakfı'nın desteğiyle Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde gerçekleşen *İstiklâl Serüveni* başlıklı sergi dizisi kapsamında yeni üretilen eserlerden bir bölümü de VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na dâhil edilmiştir (E. Baykal ile kişisel görüşme, 19 Nisan 2019; Altunok, 17 Eylül 2019). 2018 sonu itibarıyla VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndaki sanatçı sayısı 350'yi aşmış durumdadır (Akman ve Tüzün, 2018). 2021 itibarıyla koleksiyonda yaklaşık 400 sanatçının 1300 civarında eser bulunmaktadır (Arter, t.y.). Arter Sergiler Direktörü Emre Baykal, Eylül 2019'da İstanbul Dolapdere'de bulunan Arter'in yeni müze binasının²² açılışının ardından koleksiyonun tümüne online erişim imkânı sağlanarak kamuya paylaşılacağını belirtmesine (E. Baykal ile kişisel görüşme, 19 Nisan 2019) rağmen şimdiye kadar eserlerin tam listesi kamuya paylaşılmamıştır. Baykal ile gerçekleştirdiğimiz son yazışmada (20 Ekim 2020), bu süreçte dair çalışmaların hâlen sürmekte olduğu öğrenilmiştir (Özdoğan Türkyılmaz 2021, s. 542).

Öte yandan René Block Koleksiyonu'ndan VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na bağış yoluyla geçen eserler de söz konusudur. VKV bağış yoluyla geçen bu eserlerin bir listesini henüz kamuya paylaşmamış olup Baykal'ın verdiği bilgiye göre, ilerleyen süreçte müzenin web sitesinde bağış bilgilerine yer verilecektir (E. Baykal ile kişisel yazışma, 20 Ekim 2020). Şu aşamada, Arter'de gerçekleşen koleksiyon sergileri aracılığıyla bağışlanan bu eserleri takip etmek mümkün gözükmektedir. Block Koleksiyonu'ndan bağış yoluyla geçen eserler, bu sergilerin kataloglarında, sergi rehberleri ve broşürlerinde belirtilmektedir. Sergilerde yer alan bu eserlerin çoğunluğu Fluxus akımıyla bağlantılı sanatçılara ait olup²³ şimdiye kadar Block Koleksiyonu'ndan Türkiye'den bir sanatçının işinin Arter Koleksiyonu'na bağış yoluyla geçtiğine dair bir açıklamaya rastlanmamıştır. Baykal ile gerçekleştirdiğimiz son yazışmada, Block Koleksiyonu'ndan Türkiye'den sanatçıların eserlerine ilişkin bir bağış yapılmadığı öğrenilmiştir (E. Baykal ile kişisel yazışma, 20 Ekim 2020; Özdoğan Türkyılmaz, 2021, s. 542-543).

Özel sektör tarafından başlatılan ve gittikçe büyüyen bu koleksiyonun Türkiye sanat ortamı üzerinde yarattığı etkileri hakkında "Şimdiden bu koleksiyonun Türkiye'deki diğer özel koleksiyonların etkileri hakkında"

²¹ Vehbi Koç Vakfı Genel Müdürü Erdal Yıldırım tarafından İskelez sergisinin katalogu için kaleme alınan yazıya göre, 2013 sonu itibarıyla 1200 esere yaklaşan VKV Koleksiyonu'nun iki ana odağı vardır: Eserlerin %45'i Türkiye'den çağdaş sanatçıların işlerinden oluşmakta, %30'u ise Türkiye'ye komşu coğrafyaların sanatına odaklanmakta; geri kalan bölümü de daha geniş bir coğrafyanın sanatçılarına ayrılmış durumdadır (Yıldırım, 2014, s. 17-18). Yıldırım'ın 2014 tarihli bu yazısında verdiği oranlar ile Fereli'nin 2014 tarihli röportajında verdiği oranlar karşılaştırıldığı zaman, Fereli'nin açıklamasında ortaya çıkan %5'lik fazlalık dilimin Türkiye'ye komşu coğrafyalar grubuna ait olması muhtemel gözükmektedir.

²² İnşaatına 2015 yılında başlanan Arter'in yeni binasında sergi alanlarının yanı sıra performans salonları, öğrenme ve etkinlik alanları, kütüphane, konservasyon laboratuvarı, sanat yayınlarına odaklanan bir kitabevi ve yeme/içme alanları bulunmaktadır. Mimari tasarımı Londra merkezli Grimshaw Architects tarafından yapılan bina, toplam 18.000 metrekare kapalı alana sahiptir (ARTER, t.y.-a).

²³ Block Koleksiyonu'ndan VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na eserleri bağışlanan, pek çoğu Fluxus akımıyla ilintili sanatçılardan bazıları şunlardır: Joseph Beuys, Marcel Broodthaers, Nam June Paik, George Brecht, Allan Kaprow, Milan Knížák, Wolf Vostell, Henning Christiansen, Gerhard Rühm, Claus Böhmler, Alison Knowles, Stanley Brouwn, Dick Higgins, Giuseppe Chiari, Ludwig Gosewitz, Endre Tót, Geoffrey Hendricks (E. Baykal ile kişisel yazışma, 5-7 Ekim 2020).

siyonlar üzerinde olumlu bir etki yarattığını söyleyebiliriz. Çağdaş sanat anlamında Türkiye’de henüz kamusal bir koleksiyon mevcut değil. Özel müzeler ve kişisel koleksiyonlar aslında kamu-nun görevlerini yerine getirmiş oluyorlar.” yorumlarını yapan René Block (Eichhorn, 2014, s. 78), Vehbi Koç Vakfı’nın da kültürel bir aktör olarak konumunu, koleksiyonuyla belirlediğine dikkat çekmektedir (Glaser, 2010, s. 27).

Ebru Nalân Sülün (2019, s. 238), VKV’nin koleksiyon politikası ve kapsamını, René Block’un “akışkan müze” kavramıyla açıklamıştır: “Sahip olduğu biçimleri devamlı değiştiren, bazılarını kaybedip bazılarını kazanan, ancak asla bir nihayete ermeyen türden bir müze”. Sülün’ün dikkat çektiği “akışkanlık” koleksiyonun 1960’lı yıllara dayanan tarihsel süreci ve önemli bir bölümünü oluşturan Fluxus sanatçıların işleriyle açıklanabilir.

Koleksiyonun Kamuya Açılması: *Starter - VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu’ndan İşler Sergisi*

Görsel 1: ARTER - sanat için alan dış görünüm, VKV Arşivi, Fot. Serkan Taycan.

VKV’nin çağdaş sanata odaklanma stratejisinin sürdürülebilirlik açısından en büyük projesi olarak 2010 yılında İstanbul’da ARTER - sanat için alan²⁴ açılmıştır. ARTER, gerçekleştireceği sergi ve etkinliklerle VKV’nin ileride kurmayı hedeflediği müze kompleksi için bir hazırlık, araştırma ve laboratuvar ortamı sağlamak için faaliyetlerine başlamıştır²⁵ (Koç, 2010, s. 6; Anonim, 2010, s. 51).

İstiklâl Caddesi üzerinde Meymaret/Meymenet Han²⁶ (Görsel 1) olarak bilinen tarihi binada bulunan ARTER, tıpkı adı gibi çağdaş sanat için bir “atardamar” olmayı, daha çok yeni üretimlerle oluşturulan sergilerin yanı sıra seminer, panel, atölye çalışması, sanatçı konuşması gibi etkinliklerle çağdaş sanatın görünürlüğünü arttırmayı amaçlamıştır (Bay, 2010, s. 53). ARTER, kendini bir müze olarak kurgulamak yerine; yeni üretimlere destek vermek, üretilen eserleri sergilemek, sanatçılara ve yapıtlara görünürlük kazandıracak yeni bir platform oluşturmak, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu’nun genişletilmesine katkıda bulunurken koleksiyonda var olan yapıtları dönemsel ve tematik sergiler yoluyla sanatseverlere sunmak ana hedefleri doğrultusunda bir program belirlemiştir (Anonim, 2010, s. 51).

²⁴ Açılışından 2018 yılına kadar olan süreçte, hem kuruma ait kataloglar ve diğer yayınlarda hem de süreli yayınlarda kurumun adı çoğunlukla “ARTER” şeklinde büyük harfle yazılmış ve tam adı “ARTER - sanat için alan” olarak kullanılmıştır. 2019 yılında, Dolapdere’deki yeni binasına taşınan, yenilenen organizasyon yapısı ve logosuyla “Arter” adını alan kurum, Vehbi Koç Vakfı’na bağlı bir iktisadi işletme olarak tüzel kişilik kazanmıştır (Arter, 2019). Çalışmamızda, İstiklâl Caddesi’nde yer alan mekânın 2019’dan önceki faaliyetlerinden bahsederken ARTER - sanat için alan veya ARTER kullanımını, Dolapdere’deki yeni binasından bahsederken ise Arter kullanımını tercih ettik.

²⁵ ARTER - sanat için alan’ın yürütme kurulunda, ARTER Yürütme Kurulu Başkanı ve Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ömer M. Koç, VKV Genel Müdürü Erdal Yıldırım, ARTER Kurucu Direktörü ve VKV Kültür-Sanat Danışmanı Melih Fereli, ARTER Genel Koordinatörü Bahattin Öztuncay ile Sergiler Direktörü ve Başküratör Emre Baykal yer almıştır (ARTER, t.y.-b).

²⁶ Binadan ilk olarak 1905 tarihli Charles E. Goad haritasında “Friedmann Apartmanı” ismiyle, daha sonra 1932 tarihli J. Pervititch haritasında “Meymaret Han” ismiyle bahsedilir. Bu ikinci isim, binanın mimarının büyük olasılıkla Petraki Meymaridis Efendi olabileceğine işaret eder. Suat Nirven’in 1950 tarihli haritasında belirtildiği üzere yapının ismi, Cumhuriyet döneminde “Meymenet Han” olarak değişir (Meşher, 2021). 1910’larda, dönemin 6. Belediye Dairesi (Beyoğlu) mimarı Petraki Meymaridis Efendi tarafından inşa edildiği tahmin edilen bina, Yüksek Mimar Fahrettin Ayanlar başkanlığında restore edilerek güçlendirilmiştir. Binada 864 metrekairelik, 4 kata yayılan sergileme alanı bulunmaktadır (Bay, 2010, s. 55; Anonim, 2010, s. 52).

Görsel 2: Starter - Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan İşler sergisinin açılışı Nefas Art Magazine, Fot. Dirk Schwarze (sol görsel); VKV Arşivi (sağ görsel).

ARTER - sanat için alan'ın açılışı, René Block'un küratörlüğünde gerçekleşen "Starter - Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan İşler" sergisi ile yapılmıştır²⁷ (Görsel 2-4). *Starter* sergisiyle koleksiyonun içeriğinden ipuçları taşıyan "tadımlık" bir seçki kamuoyuna ilk kez sunulmuştur (Altunok, 2019, s. 7).

René Block tarafından *Starter* sergisi için hem Block'un önceki yıllarda organize ettiği sergilerde pek çok kez yer almış hem de Block Koleksiyonu'nda da işleri bulunan Joseph Beuys, Sigmar Polke, Nam June Paik, KP Brehmer, Robert Filliou, K.H. Hödicke, John Cage, Henning Christiansen, Arthur Köpcke, Richard Hamilton, Allan Kaprow, Claus Böhmler, Ben Vautier, Wolf Vostell, Emmett Williams, Serge Spitzer, Olaf Metzler, Rebecca Horn, Barbara Bloom, Maria Eichhorn, Maaria Wirkkala, Dan Perjovschi, Šejla Kamerić, Maja Bajević vd. olmak üzere uluslararası üne sahip sanatçılar ile Türkiyeli sanatçılar Ayşe Erkmen, Cengiz Çekil, Gülsün Karamustafa, Aydan Murtezaoğlu, Ebru Özseçen, Bülent Şangar, Halil Altındere, Fikret Atay, Cevdet Erek, Nilbar Güreş, Servet Koçyiğit, Ahmet Öğüt, Erkan Özgen, Cengiz Tekin, Nevin Aladağ ve Nasan Tur'un işlerinden oluşan bir seçki oluşturulmuştur.²⁸ Sergide 87 sanatçının 160'tan fazla yapıtı yer almıştır (Görsel 5-8) (Glaser, 2010, s. 27).²⁹

Görsel 3: Starter - Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan İşler sergisinin açılışı Küratör René Block ve VKV Kültür Sanat Danışmanı Melih Fereli (sol görsel), Arter Sergiler Direktörü/Başküratör Emre Baykal, René Block, Melih Fereli (sağ görsel), VKV Arşivi, Fot. Murat Germen.

²⁷ Bu sergi, 8 Mayıs – 19 Eylül 2010 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

²⁸ *Starter* sergisinde yer alan diğer sanatçılar: Adel Abidin, Lene Adler Petersen, Lauri Astala, Ay-O, George Brecht, Elina Brotherus, Stanley Brouwn, Sophie Calle, Mircea Cantor, Olga Chernysheva, Giuseppe Chiari, Anetta Mona Chişa & Lucia Tkáčová, John Coplans, Braco Dimitrijević, Harun Farocki, Terry Fox, Dan Graham, Asta Gröting, Kristján Gudmundsson, Al Hansen, Dick Higgins, Joe Jones, Ilya & Emilia Kabakov, Aino Kannisto, Diána Keller, William Kentridge, Alison Knowles, Julius Koller, Jarosław Kozłowski, Konrad Lueg, George Maciunas, Walter Marchetti, Mandana Moghaddam, Zoran Naskovski, Navid Nuur, Miklos Onucsan, Goran Petercol, Sophia Pompéry, Diter Rot, Annette Ruenzler, Reiner Ruthenbeck, Michael Sailstorfer, Karin Sander, Carles Santos, Stuart Sherman, Superflex ve Endre Tóttur.

²⁹ Serginin açıldığı dönemde, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nda 100'den fazla sanatçının 400'e yakın eseri bulunmaktadır (Bay, 2010, s. 54).

Görsel 4: Küratör René Block ve ARTER - sanat için alan'ın açılışında yer alan sanatçılar Mandana Moghaddam, Nasan Tur, Olaf Metzler, Ahmet Ögüt, René Block, Navid Nuur, Sophia Pompéry, Fikret Atay, Nevin Aladağ, Servet Koçyiğit, Halil Altındere, Erkan Özgen, Claus Böhmler (soldan sağa), Nafas Art Magazine, Fot. Dirk Schwarze.

Starter sergisi, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nun kamuyla ilk paylaşımı olması açısından önemlidir. Sergide sunulan seçki, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu hakkında önemli ipuçları vermiştir. Ancak Emre Baykal'a göre, biraz da mekânın verileriyle hareket etme zorunluluğu doğmuş, bu nedenle koleksiyonda yer alan bazı çok büyük ölçekli işler sergiye dâhil edilememiştir. René Block, izleyiciye hem bütün koleksiyon hakkında gerçek bir fikir verebilecek, hem de binayla gerekli diyalogu kurabilecek işler seçmeye çalışmıştır. Emre Baykal'a göre, farklı sanatçıları ve dönemleri bir araya getiren *Starter sergisi*, tek başına sanat tarihsel bir sergi olmayıp VKV Koleksiyonu'nun sanat tarihsel referans bölümlerine atıfta bulunmuştur (Bay, 2010, s. 54).

Block'un *Starter sergisinde* ortaya koyduğu seçkiye bakıldığı zaman, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu ve Block Koleksiyonu arasında hem sanatçılar hem de özellikle edisyon olarak üretilen eserler yönünden benzerlikler olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, VKV tarafından Block Koleksiyonu'nun bir bölümünün satın alınmış olması ve Block'un başlangıç aşamasından bu yana VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na danışmanlık yapıyor olması gibi nedenlerin etkili olduğu söylenebilir.

Görsel 5: Starter sergisi yerleştirme görüntüsü giriş kat Michael Sailstorfer, T 72, 2007, Arter'in izniyle, Fot. Murat Germen.

Görsel 6: Starter sergisi yerleştirme görüntüsü 1. kat Aydan Murtezaoğlu, İsimsiz (Ramiz Gökçe'den sonra), 2001 (sol), Bülent Şangar, Suret, 2003-2004 (sağ), Kaynak: Arter'in izniyle, Fot. Murat Germen.

Görsel 7: Starter sergisi yerleştirme görüntüsü 2. kat Georges Maciunas, Flux Pinpon, 1976 (sağ ön plan), John Cage, Mozart Mix, 1991 (sol ön plan), Joe Jones, Otomatik Piyano, 1977 (sol arka plan), Arter'in izniyle, Fot. Murat Germen.

Görsel 8: Starter sergisi yerleştirme görüntüsü 3. kat Sigmar Polke, İsimsiz, 1966 (sağ ön plan duvarda), Bir Patatesin Diğer Bir Patatesin Etrafında Dönmesini Sağlayan Alet, 1969 (sağ ön plan yerde), Allan Kaprow, Yard, 1990 (sağ arka plan), Superflex, Copyright (Tek Sandalye, Beyaz Versiyon ve Kahverengi Versiyon), 2006 (ortada), Servet Koçyiğit, Everything, 2009 (sol arka plan), Arter'in izniyle, Fot. Murat Germen.

Starter'ın ardında ARTER - sanat için alan'da, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan eserlerin sunulduğu başka sergiye yer verilmemiştir. ARTER'in pozisyonu hakkında Melih Fereli şu yorumları yapmıştır:

Arter'i bir koleksiyon sergisiyle açtık, çünkü bir öykü anlatmak istiyorduk. Burası bir ara durak, koleksiyon süreç içerisinde ürettiğimiz sergilerle, yeni çalışmalarla genişleyecek. Arter'i, sanatçıların özgüvenlerin desteklenmesi, aidiyet duygusuyla yeni üretimlere girişecek şekilde cesaretlendirilmeleri, onlara kaynak ve alan sağlayan bir çekim merkezi, tohumlama alanı olarak kurguladık. (aktaran Altunok, 2019, s. 9)

ARTER'de 2010-2018 arasında Türkiye'den ve dünyadan sanatçıların solo sergileri ile uluslararası kurumlarla ortak yapımlara ve yeni üretimlere odaklanan 35 sergi gerçekleşmiştir.³⁰ Ayrıca sergilere performanslar, atölye çalışmaları, sanatçılar ya da farklı alanlardan uzmanlar tarafından gerçekleştirilen konuşmalar eşlik etmiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen sergiler kapsamında 183 eserin üretimine destek sağlanmış, her sergi için hem içerik hem de tasarım anlamında özel olarak hazırlanan kataloglar yayımlanmıştır (Akman ve Tüzün, 2018). Sergiler kapsamında üretime destek sağlanan 183 eserin bir kısmı Arter Koleksiyonu'na dâhil edilmiştir (Altunok, 2019, s. 9). Koleksiyonun genişleme sürecinde yeni üretimlerin desteklenmesi hakkında Melih Fereli, "Yeni eserlerin üretilmesine katkı sunmak ve koleksiyonu bu üretimlerden yapılan seçkiyle geliştirmeye devam etmek, Arter'in misyonunun da çekirdeğini oluşturdu ve oluşturmaya devam edecek." yorumlarını yapmaktadır (aktaran Altunok, 17 Eylül 2019).

"Arter", Eylül 2019'da Dolapdere'de açılışı yapılan VKV Çağdaş Sanat Müzesi'ne ad olarak belirlenmiş olup 2019 yılı başı itibarıyla İstiklâl Caddesi üzerinde bulunan binasındaki faaliyetlerine ara vermiştir (ARTER, t.y.-a). Meymenet Han, geçirdiği tadilatın ardından "Meşher"³¹ adıyla Eylül 2019 itibarıyla Vehbi Koç Vakfı'na bağlı yeni bir sergi alanı olarak hizmet vermeye başlamıştır (Meşher, 2021).

³⁰ ARTER'in 2010 yılındaki açılışından 2019 Dolapdere dönemine dek sürdürdüğü kurumsal yapıyı, sergiler tarihi üzerinden analiz eden bir çalışma için bkz. (Sülün, 2020).

³¹ Osmanlı Türkçesinde "sergi mekânı" anlamına gelir.

Koleksiyonun Müzeye Dönüşümü: Arter

Dolapdere'deki yeni binasına³² (Görsel 9) taşınan, yenilenen organizasyon yapısı ve logosuyla³³ “sanat için alan” kullanımını da geride bırakarak yalnızca Arter adını alan kurum, Vehbi Koç

Görsel 9: Arter, Dolapdere, VKV Arşivi, Fot. Flufoto – Banış Aras, Elif Çakırlar.

Vakfı'na bağlı bir iktisadi işletme olarak tüzel kişilik kazanmıştır³⁴ (Arter, 2019). Vehbi Koç Vakfı'nın 50. kuruluş yıl dönümünü kutladığı 2019 yılının Eylül ayında Dolapdere'deki yeni Arter binasının açılışı yapılarak, VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan ve koleksiyon dışından sergilerin yanı sıra farklı sanat disiplinlerinden gösteri ve etkinliklerle faaliyetlerine başlamıştır (ARTER, t.y.-a).

14 yıllık sürecin sonunda müzenin açılışıyla birlikte koleksiyonun adı da “Arter Koleksiyonu”na dönüşmüştür. Arter

müzesi, Vehbi Koç Vakfı'nın kültür sanat alanındaki çalışmalarını yeniden değerlendirme ve güncelleme amacıyla hazırladığı uzun soluklu yol haritasındaki varış noktasıdır. 2005 yılında başlatılan stratejik planın nihai hedefi bir çağdaş sanat müzesi açılmasıydı, süreç içerisinde bu “müze” tanımı çok disiplinli ve katmanlı bir “sanat merkezi”ne evrilmiştir (Altunok, 2019, s. 7-9). Yeni müze binasının açılışıyla birlikte Arter'in programı sergilerin ötesinde sahne sanatları, müzik ve film gibi farklı disiplinlerden etkinlikler ve farklı yaş grupları için özel tasarlanmış atölyeler, müze içinde ve sanal ortamda gerçekleşen küratörlü/rehberli turlar aracılığıyla ziyaretçilerin sanatla bağ kurmalarını destekleyen çeşitli öğrenme olanaklarını da içerecek şekilde genişletilmiştir. Ayrıca tüm ziyaretçilerin yaratıcı sürecin parçası olabileceği bir ortamı mümkün kılma fikrinden hareketle esnek bir biçimde düzenlenebilen bir öğrenme atölyesi, perküsyon odası, sanatsal prodüksiyona katılmak isteyen kullanıcılar için uygulamalı bir üretim stüdyosu ve dijital bir laboratuvar alanı bulunmaktadır (Altunok, 17 Eylül 2019).

Sonuç

VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'nda resim, heykel, fotoğraf, video ve film, yerleştirme, yeni medya, ses, ışık ve performans gibi çeşitli mecralarda üretilmiş eserler yer almaktadır. 2019 yılının Eylül ayında, İstanbul Dolapdere'deki yeni müze binası Arter'in açılış yapılarak değişen koleksiyon sergileriyle koleksiyon kamuoyuna sunulmaya başlanmıştır. VKV'nin çağdaş sanat alanına yönelmesi ve bir çağdaş sanat koleksiyonu oluşturmaya başlamasında, 2005 yılında vakfın Kültür-Sanat Danışmanlığı'na atanan Melih Fereli önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca VKV, 2007 yılından beri koleksiyonun genişletilmesi ve biçimlendirilmesinde Alman galerici, sanat

³² Ömer Koç'un 2013 yılında, *Financial Times* dergisine verdiği bilgiye göre, bu müze projesinin 50 milyon avroya mal olması öngörülmüştür (Milner, 8 Mart 2013; Kimsesizcan, 29 Mart 2013).

³³ Vehbi Koç Vakfı, bünyesindeki tüm kuruluşların logolarının yenilenmesi için New York'taki Chermayeff & Geismar & Haviv tasarım ofisi ile çalışmıştır. 1984'te Koç Holding'in logosunu da tasarlamış olan bu ajans, vakfın üç ana faaliyet alanı olan Kültür, Eğitim ve Sağlık için birbirleriyle ilişkili üç farklı sembol üretmiş olup 2019 itibarıyla bu yeni kurum kimliği sistemi kapsamında Arter de yeni logosunu kullanmaya başlamıştır (Arter, 2019).

³⁴ Bu yeni dönemde, Arter'in yönetim kuruluna, Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ömer M. Koç başkanlık etmektedir. Yönetim kurulunun diğer üyeleri ise, İktisatçı ve koleksiyoner Saruhan Doğan, Arter'in Kurucu Direktörü ve VKV Kültür-Sanat Danışmanı Melih Fereli, Arter'in eski Genel Koordinatörü ve küratör Bahattin Öztuncay, iş insanı ve koleksiyoner Ayşe Umur ile VKV Genel Müdürü Erdal Yıldırım'dan oluşmaktadır (Arter, 2019).

yayıncısı, sanat koleksiyoncusu, sergi yapımcısı ve küratör René Block ile iş birliği yapmaktadır. Kendi koleksiyonundan bir kısmını VKV'ye satması, koleksiyona eser satın alma noktasında önemli yetkilere sahip olması ve yaptığı bağışlarla René Block da Arter Koleksiyonu'nun oluşum ve genişleme sürecinde çok önemli bir aktör konumundadır.

Öte yandan Vehbi Koç Vakfı'nın desteği, Edition Block iş birliğiyle 2008-2013 yılları arasında Berlin'de faaliyet gösteren TANAS - Çağdaş Türk Sanatı İçin Proje Alanı'nın sanatsal ve idari anlamdaki sorumluluğu da René Block tarafından yürütülmüştür. TANAS'ta eser satışı yapılmasına rağmen takip edebildiğimiz kadarıyla TANAS'taki sergilerde yer alan eserlerden bazıları, René Block Koleksiyonu'na veya VKV Çağdaş Sanat Koleksiyonu'na dâhil edilmiştir. Açıkçası çoğunluğu yeni üretim eserlerle gerçekleşen sergilerden, René Block'un da danışman olarak yer aldığı eser satın alma komisyonu tarafından vakfın kendi çağdaş sanat koleksiyonuna eser satın alınması sanat piyasası açısından eleştirilmesi gereken bir noktadır. TANAS'ın izlediği program ve sergiler sonucunda pek çok sanatçının küresel sanat piyasasındaki görünürlükleri/tanımlılıkları artmış ve doğal olarak eserlerinin değeri de yükselmiştir. Benzer bir durum İstiklâl Caddesi üzerindeki ARTER binasında gerçekleşen sergilerde de görülmektedir. VKV'nin finansal olarak desteklediği her iki kurum da koleksiyonun genişleme sürecinde kilit rol oynamıştır. Aynı zamanda Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi'nde gerçekleşen İstiklâl Serüveni başlıklı sergi dizisi kapsamında yeni üretilen eserlerden bazıları da koleksiyona dâhil edilmiştir. VKV yetkilileri, koleksiyonun genişleme sürecinde yeni üretimlerin desteklenmesi stratejisinin Arter'in misyonunun çekirdeğini oluşturduğunu belirtmektedir. Ancak VKV'nin çağdaş sanat alanında gerçekleştirdiği tüm faaliyetler ve sponsorluklar değerlendirildiğinde, sanat piyasasının yönlendirildiği ve dolaylı yoldan vakfın kendi çağdaş sanat koleksiyonunun değerini de yükselttiği gözlenmektedir. 2021 itibarıyla yaklaşık 400 sanatçıdan 1300 civarında eser içeren Arter Koleksiyonu, çağdaş sanat alanında Türkiye'de bulunan en kapsamlı uluslararası seçkilerden biri hâline gelmiştir.

Arter'in farklı disiplinlerle geçişken bir ilişki kurma yolculuğunda özellikle müzik disiplini öne çıkmaktadır. Arter'in vizyonunda müzik ve ses sanatlarına ağırlık verilmesinde, müziğe olan derin ilgisiyle tanınan Melih Fereli'nin büyük bir etkisi olduğu düşünülebilir. Başlangıcından itibaren Arter Koleksiyonu'na müzikle güçlü bağlar kuran yapıtlar dâhil edilmiştir. Koleksiyonda özellikle George Maciunas, Joseph Beuys, Nam June Paik, Henning Christiansen, John Cage vd. Fluxus sanatçılarına ait çok sayıda ses/video yerleştirmesinin yanı sıra Nevin Aladağ, Cevdet Erek, Erdem Helvacıoğlu gibi genç kuşaktan sanatçıların ses sanatıyla ilgili yeni ve deneysel işleri de yer almaktadır. Bu noktada, müziksever kimliği ile bilinen René Block'un da Arter Koleksiyonu'na danışmanlık görevini sürdürüyor olmasına dikkat çekilmelidir. Arter Koleksiyonu ile tarihsel anlamda büyük benzerlikler taşıyan Block Koleksiyonu'nda da Fluxus sanatçılarının müzikle bağlantılı işlerinin yanında çağdaş sanatçılara ait yenilikçi ve deneysel yapıtların yer aldığını da vurgulamak gerekir.

Arter'in İstiklâl Caddesi üzerindeki ilk binasında, Melih Fereli'nin öncülüğünde başlatılan "Sesli Dizi" projesi³⁵ kapsamında ses sanatlarıyla ilgili yeni yapıtlar sipariş edilmiş ve bu üretimlerle Fereli'nin küratörlüğünde sergiler gerçekleşmiştir. Yeni binanın açılışıyla birlikte müzik alanına verilen önem daha da artmış, binanın gelişmiş teknik altyapısı, bir sanat formu olarak sesin

35 Bugüne kadar bu dizi kapsamında Melih Fereli küratörlüğünde beş sergi gerçekleşmiştir. Arter'in ilk binasında, Erdem Helvacıoğlu'nun kişisel sergisi "Siyaha Özgürlük" (2012) ve "Sarkis: Cage / Ryoanji Yorumu" (2013) başlıklı diğer bir kişisel sergi ile Arter'in Dolapdere'deki binasında, Arter Koleksiyonu'ndan eserlerin yer aldığı "Dinleyen Gözler İçin" ve "Yağmur Ormanları V (varyasyon 3)" (2020-21) başlıklı eş zamanlı iki sergi sunulmuştur. "Sesli Dizi" kapsamındaki son sergi ise, kurumun Bill Fontana'ya özel sipariş ettiği "İo'nun Yeni Sesi" (2022) isimli ses/video yerleştirmesidir.

kendine daha geniş bir ifade alanı bulmasına ve Arter Koleksiyonu'nda yer alan sanat tarihinde öne çıkan yapıtların daha fazla görünürlük kazanmasına olanak sağlamaktadır. Ses sanatı odaklı sergilerin, panel, konferans ve performansların yanı sıra Sevgi Gönül Oditoryumu'nda çağdaş ve deneysel müzik örneklerinin yer aldığı "Yeni ve En Yeni Müzik Festivali" (üç edisyon: 2020, 2021, 2022) ile "49. İstanbul Müzik Festivali" (2021) kapsamında etkinlikler gerçekleşmiş, ayrıca "Dünya Sahnelerinden Genç Müzisyenler"³⁶ başlıklı bir konser dizisi sunulmuştur. Programında yer verdiği ses sanatıyla ilgili sergiler, deneysel müzik çalışmaları, performans ve konser gibi etkinliklerle Arter, Türkiye'de bu tür alanlara en çok ağırlık veren müze konumundadır. Günümüz müzecilik anlayışları doğrultusunda, dünyada buna benzer programlara sahip müzeler vardır. Örneğin Almanya'daki ZKM | Karlsruhe Sanat ve Medya Merkezi (Zentrum für Kunst und Medien Karlsruhe) yeni medya sanatları, dijital sanat, video sanatı, ses sanatı gibi farklı medyumlarla üretilmiş yapıtlarla gerçekleşen sergileri, sahip olduğu zengin koleksiyon ve arşivi, sunduğu etkinlik programıyla bu alandaki öncüler arasında yer almaktadır.

Çeşitli aşamalardan geçerek koleksiyondan müzeye dönüşen Arter'in farklı disiplinleri bir arada sunan kurumsal kimliği, etkinlik programındaki sürdürülebilirlik vizyonu nasıl devam edecek şimdiden kestirmek zor gözüküyor. Özlem Altunok'un (2019) da belirttiği gibi dünyadaki pek çok örneği gibi müze üzerinden kültürel, sanatsal erişim odağı yaratma ve müzeyi bir çeşit kültür merkezi gibi konumlama çabasının sonuçlarını; "açık", "kapsayıcı", "akışkan", "çok yönlü", "çok disiplinli", "dinamik", "yenilikçi" gibi sıfatlar üzerinden kurgulayan Arter'in bu iddialarını gerçekleştirme sürecini hep birlikte deneyimleyip göreceğiz (s. 10).

Kaynaklar

Adlı, A. (2019). Ramses değiliz ki tombak buhurdanla gömülelim! 29.05.2019 tarihinde <https://www.nadirkitap.com/bahattin-oztuncay-roportaji-blog25.html> adresinden edinilmiştir.

Akgün, M. (12 Kasım 2011). Metropolitan'ın hazineleri. *Radikal Hayat*, s. 39.

Akman, R. ve Tüzün, G. (2018). *Vehbi Koç Vakfı ansiklopedisi* (Arter, İstiklal Serüveni çağdaş sanat sergi dizisi, Ömer Mehmet Koç, René Block, TANAS, Türkiye'de Güncel Sanat monografi dizisi, Vehbi Koç Vakfı maddeleri). [Dijital Sürüm]. İstanbul: Ofset Yapımevi ve Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. [Matbu].

Aköz, E. (4 Kasım 2017). Ömer Koç'un koleksiyonu. *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/cumartesi/akoz/2017/11/04/omer-kocun-koleksiyonu>

Altındere, H. (24 Ekim 2017). Halil Altındere ile Pilot Galeri'de gerçekleştirilen kişisel görüşme, İstanbul.

Altunok, Ö. (2019). Çağdaş sanat odağında 14 yıllık bir çalışma. *Art Unlimited (Arter özel sayısı)*, ss. 6-10.

Altunok, Ö. (17 Eylül 2019). Arter: bir buluşma ve beraber keşfetme alanı. *Art Unlimited*, 53, 13.05.2022 tarihinde <https://www.unlimitedrag.com/post/arter-bir-bulusma-ve-beraber-kesfetme-alani> adresinden edinilmiştir.

Andaç, Ş. (7 Kasım 2009). Koç Metropolitan'da Osmanlı New York'ta: müze başkanı Rahmi Koç'u aradı, "Yunanlılar var, siz de gelin" dedi. *Milliyet*, s. 8.

Anonim. (24 Şubat 2008). Ömer Koç kimin güncel sanat koleksiyonunu milyon dolarlara satın aldı? *Sabah Pazar* [Elektronik Sürüm].

³⁶ Güher ve Süher Pekinel'in vizyonu ve öncülüğünde hayata geçirilen "Dünya Sahnelerinde Genç Müzisyenler" projesiyle Türkiye'den sıra dışı yeteneklere sahip genç müzisyenleri yaşam ve enstrüman bursu ile desteklenerek 12 yıldır dünya sahnelerine sunulmaktadır. Müzisyenler eğitimlerine devam ederken dünya genelinde konserler vermektedir.

- Anonim. (7 Kasım 2009a). Koç farkıyla Metropolitan’da Osmanlı Galerisi açılıyor. *Taraf*, ss. 1; 17.
- Anonim. (7 Kasım 2009b). Metropolitan’a “Koç”tan iki galeri. *Radikal*, s. 25.
- Anonim. (2010). Çağdaş sanata yeni alan Arter’in açılış sergisi “Starter”. *Sanat Dünyamız*, 116, ss. 51-66.
- Anonim. (7 Nisan 2011). Görünmezlik Taktikleri (basın bülteni). 10.02.2019 tarihinde http://www.arter.org.tr/W3/Files/PressItems/G%C3%B6r%C3%BCnmezlik%20Taktikleri_basin_bulteni.pdf adresinden edinilmiştir.
- Anonim. (26 Ekim 2011a). Metropolitan Müzesi’ne Koç imzası. *Dünya*, s. 18.
- Anonim. (26 Ekim 2011b). New York’ta The Met’le başladı sanatta “yeni sürpriz” peşinde. *Milliyet*, s. 9.
- Anonim. (21 Ekim 2017). Yoğun ilgi gören ‘Kapı Çalana Açılır’ sergisi küratörlerinden Ömer M. Koç Koleksiyonu yöneticisi Károly Aliotti sergiyi ve kapının ardındakileri anlattı. *Habertürk* [Elektronik Sürüm].
- ARTER. (t.y.-a). ARTER hakkında, ARTER taşınıyor. 09.05.2019 tarihinde <http://www.arter.org.tr/W3/?sAction=ArterAbout> adresinden edinilmiştir.
- ARTER. (t.y.-b). VKV hakkında. 18.05.2019 tarihinde <http://www.arter.org.tr/W3/?sAction=AboutVKV> adresinden edinilmiştir.
- ŞArter. (t.y.). Arter hakkımızda, koleksiyon ve sergiler. 30.03.2022 tarihinde <https://www.arter.org.tr/hakkimizda> adresinden edinilmiştir.
- Arter. (2019). Arter, haberler, Arter’in yönetim kurulu açıklandı. 29.07.2019 tarihinde <http://www.arter.org.tr/Haberler> adresinden edinilmiştir.
- Aytulu, G. (28 Şubat 2016). Deva nâ-pezir sanat âşığı, kendine özgü işadamı: Ömer Koç. *Hürriyet Kelebek* [Elektronik Sürüm].
- Baliç, İ. (20 Ekim 2017). Arter İletişim Direktörü İlkay Baliç ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, İstanbul.
- Bay, Y. (2010). “Bekleyin, bizi seyredin; bizden daha çok şey çıkacak!”. *Milliyet Sanat*, 614, ss. 53-55.
- Baykal, E. (19 Nisan 2019). Arter Sergiler Direktörü Emre Baykal ile Arter’in Dolapdere’deki yeni binasında gerçekleştirilen kişisel görüşme, İstanbul.
- Baykal, E. (5-7-20 Ekim 2020). Arter Sergiler Direktörü Emre Baykal ile gerçekleştirilen kişisel yazışma [internet üzerinden].
- Block, R. (28 Kasım 2016). René Block ile Edition Block’ta gerçekleştirilen kişisel görüşme [Almanca], Berlin.
- Block, R. (28 Aralık 2018). René Block ile Edition Block’ta gerçekleştirilen kişisel görüşme [İngilizce], Berlin.
- Block, R. (20 Haziran 2019). René Block ile yazılı olarak gerçekleştirilen söyleşi [internet üzerinden, İngilizce].
- Bozkurt, T. (7 Kasım 2009). Koç sponsor oldu; Osmanlı, Amerika seferine çıkıyor. *Zaman*, s. 36.
- Eichhorn, M. (2014). Variationen eines Lebens. Interview mit René Block/Bir hayat üzerine çeşitlemeler: René Block ile söyleşi. M. Babias ve R. Block (Yay. haz.), *n.b.k. Diskurs Band 8: The Unanswered Question. İskele 2* içinde (ss. 65-79). Berlin: Neuer Berliner Kunstverein // TANAS – Raum für zeitgenössische türkische Kunst // Köln: Verlag der Buchhandlung Walther König.
- Ertem, L. (7 Kasım 2009). Koç Ailesi’nden Metropolitan’a 75 yıllık imza. *Akşam*, ss. 1, 6.

Ertuğ, A. C. (2007). Ömer Koç Koleksiyonu'ndaki oryantalist desen, suluboya ve resimlerden seçki. *Sanat Dünyamız*, 103, ss. 166-181.

Fereli, M. (2015). Die Zauberblock-flöte. R. Block (Yay.). E. Scharrer (Ed.), *Blocks Weekend Zeitung* içinde (ss. 108-110). Berlin: Edition Block GmbH.

Glaser, M. (2010). ...ama bu daha sadece başlangıç! René Block ile Martin Glaser arasında gerçekleştirilen görüşme. İ. Baliç (Ed.), *Starter - Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan İşler* içinde (ss. 26-40). İstanbul: ARTER.

Glaser, M. (2014). "TANAS war mein Istanbul". Interview mit René Block / "TANAS Benim İstanbul'umdu": René Block ile söyleşi. M. Babias ve R. Block (Yay. Haz.), *n.b.k. Diskurs Band 8: The Unanswered Question. İskelez* içinde (ss. 143-155). Berlin: Neuer Berliner Kunstverein // TANAS – Raum für zeitgenössische türkische Kunst // Köln: Verlag der Buchhandlung Walther König.

Haydaroğlu, M. (2007). Ömer M. Koç: koleksiyoner. *Sanat Dünyamız*, 103, ss. 144-165.

Haydaroğlu, M. (2014). Vehbi Koç Vakfı'nın çağdaş sanat çalışmaları üzerine Melih Fereli ile söyleşi. *Sanat Dünyamız*, 138, ss. 22-47.

İnan, E. (26 Ekim 2011). Koç Ailesi Metropolitan'da iki galeriye adını verdi, muhteşem Osmanlı'yı dünyaya tanıtacak. *Vatan*, s. 8.

Kadak, Ş. (26 Ekim 2011). 5 milyon kişi Koç'un ismini taşıyan galerilerde Osmanlı eserlerini görecek! *Sabah*, s. 19.

Kimsesizcan, G. (29 Mart 2013). Ömer Koç'tan sanat için 50 milyon Euro. *Hürriyet Kelebek*. [Elektronik Sürüm]

Knapstein, G. (2011). *René Block im Gespräch mit Gabriele Knapstein*. S. Pfeffer (Yay.). F. Schäfer (Ed.), [anlässlich der Gesprächsreihe Alte Hasen in den KW Institute for Contemporary Art, Berlin am 24. November 2009] Köln: Verlag der Buchhandlung Walther König.

Koç. (t.y.-a). Faaliyet alanları. 18.05.2019 tarihinde <https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari> adresinden edinilmiştir.

Koç. (t.y.-b). Faaliyet alanları, projeler, İstanbul Bienali. 18.05.2019 tarihinde <https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/projeler/istanbul-bienali> adresinden edinilmiştir.

Koç. (t.y.-c). Faaliyet alanları, sektörler. 18.05.2019 tarihinde <https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/sectorler> adresinden edinilmiştir.

Koç, Ö. M. (2010). Sunuş. İ. Baliç (Ed.), *Starter - Vehbi Koç Vakfı Çağdaş Sanat Koleksiyonu'ndan İşler* içinde (ss. 6-7). İstanbul: ARTER Yayını.

Kudatgobilik, T. (2017). *Koç'ta üç nesil: sanayi banışına adanmış bir hayat hikâyesi*. K. Tankuter ve R. Akar (Yay. Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Levent, S. (26 Ekim 2011). Koç adını Metropolitan'a kazandı. *Radikal*, ss. 24-25.

Madra, B. (21 Şubat 2017). Beral Madra ile BM Çağdaş Sanat Merkezi'nde gerçekleştirilen kişisel görüşme, İstanbul.

Meşher. (2021). Meşher hakkında. 30.03.2022 tarihinde <https://www.meshher.org/About> adresinden edinilmiştir.

Milner, C. (8 Mart 2013). Sex, death and ceramics: Turkish businessman Ömer Koç talks about his collecting passions. *Financial Times, Collecting (sanat eki)* [Elektronik Sürüm].

Miraç, Z. (28 Şubat 2016). Kitaplarla dolu bambaşka bir dünyası var. *Cumhuriyet*, [Elektronik Sürüm].

Oral, Z. (26 Ekim 2011). Metropolitan'a Koç imzası: açılışa 6 gün kaldı. *Cumhuriyet*, ss. 1- 18.

Özdoğan Türkyılmaz, H. (2019). *Küreselleşen Türkiye'nin kültür ve sanat ortamında bir aktör: René Block* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdoğan Türkyılmaz, H. (2021). René Block Koleksiyonu'nda yer alan Türkiyeli sanatçılar ve eserleri. 24. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* içinde (ss. 520-546). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları.

Öztuncay, B. (2007). Ömer Koç Fotoğraf Koleksiyonu. *Sanat Dünyamız*, 103 ss. 182-195.

Pektaş, N. (2017). Tutkuya dönüşen emek: Melih Fereli'nin belleğinde titreşen sesler, renkler, biçimler ve sahneler. *Bellek / Emek: Söyleşiler* içinde (ss. 109-137). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Poyraz, E. (Ocak-Mart 2018). Kapı çalana açılır. *AltÜst Dergisi*, 25.

Satmış, D. (26 Ekim 2011). Koç'tan Metropolitan'a 75 Yıllık Osmanlı İmzası. *Habertürk*, s. 15.

Sülün, E. N. (2019). *Türkiye'de çağdaş sanat koleksiyonculuğu*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Sülün, E. N. (2020). Türkiye'de 2000 sonrası sanat piyasasında sanatın kurumsallaşma eğilimi: Arter örneği. *ulakbilge*, 47, ss. 435-458.

Şüyün, F. (2 Ekim 2017). Ömer M. Koç Koleksiyonundan 30 eser Abdülmecid Köşkü'nde. *Dünya* [Elektronik Sürüm].

Tenger, H. (20 Nisan 2019). Hale Tenger ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, İstanbul.

Tanış, T. (11 Eylül 2011). Koç Ailesi'nin Met'teki Osmanlı Galerilerini gezdim. *Hürriyet Pazar*, s. 2.

Vehbi Koç Vakfı. (2013a). Kültür, Arter. 18.05.2019 tarihinde [http://www.vkv.org.tr/tr/kultur/arter-15#prettyphoto\[Gallery\]/1/](http://www.vkv.org.tr/tr/kultur/arter-15#prettyphoto[Gallery]/1/) adresinden edinilmiştir.

Vehbi Koç Vakfı. (2013b). Kültür, çağdaş sanat. 18.05.2019 tarihinde <http://www.vkv.org.tr/tr/kultur/cagdas-sanat-132> adresinden edinilmiştir.

Yıldırım, E. (2014). Die Vehbi Koç Stiftung/Vehbi Koç Vakfı. M. Babias ve R. Block (Yay. Haz.). *n.b.k. Diskurs Band 8: The Unanswered Question. İskelez* içinde (ss. 11-18). Berlin: Neuer Berliner Kunstverein // TANAS – Raum für zeitgenössische türkische Kunst // Köln: Verlag der Buchhandlung Walther König.

